

LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG

A TEMPLOMÉPÍTÉS

„Megelégszem, ha derekabb embereket munkára hívok, hasonlóan a harangozóhoz, ki először van talpon, hogy másokat a templomba szólítsa.“
(Bacon.)

Az ember apró mértékeitől determinált életében, az idők kezdetétől törekedett a végtelen Istennek minél tökéletesebb templomot emelni.

Minden kor építészeti fejlettségének legmagasabb fokán a templom áll.

A görög építészet és a görög templom — kibontakozása, virágkora és hanyatlása — azonos értelmű.

A keresztény templom építészeti fejlődései és változásai párhuzamosak a kereszténység megfelelő fázisaival: Az Ókeresztény bazilika egyenes fedésével, szigorú architektúrájával, a görög-római pogány multtal szemben álló merev értetlenségével (egyenlő magasságúra fűrészelt görög oszlopok stb.) híven tükrözi az Ókereszténység puritán testvéri közösségét. Mily ellentétet mutat Bizánc aranykupolás csillogása, pompázó fényűzése. S mennyire azonos a Kelet-római császárság külsőséges fényével.

A népvándorlás dinamikus ténye és az eltelt évszázadok alkalmat adtak a római formavilág felszívódására és asszimilálására. Ez az asszimilált, immár keresztény formavilágot látjuk feltűnni a római települések egyes vidékein a *román stílus* alkotásaiban.

A román bazilikát a hívók serege emeli. Minden mester igyekszik tehetségének legjavát Istenszolgálatra, templomépítésre felhasználni, mondhatni: felajánlani. Valamennyi építő közösen dolgozva csodálatos eredményt ér el. Az alkotók név nélkül, — egyéni becsvágyukat feloldva misztikus áhitatukban, — faragják a köveket építő anyaggá, szoborrá, ornamentikává. Nem az ember tűnődöklök, hanem az *eszme*: a kereszténység. Azután észrevétlenül győzedelmeskedik a statika egyik legnagyobb forradalma a gótikában. Kiderítetlen az eszmei vonalvezetés, amely a templom falait végül is mentesíti a teherhordástól, és módot ad a hatalmas színes üveglablakok teremtésére. Az épület statikai tökéletesítése volt-e a cél, vagy a színes üveg maga? Nem tudjuk. A kor erőfeszítésének eredményét látjuk csak és az elbűvöl fenségével.

A renaissance templom is a kor-ideál tükröje. Valamennyi renaissance templom az egyéni ember (ember, mint a teremtés koronája) dionyzoszi magatartása az Isten iránt. — A barokk templom az abszolutizmust, a szubordináció egységesítő erejét tükrözi. — Az eklektikus kor talajtalan, elégedetlen — kereső lelkiességét a szecesszió negatívizmusa váltja fel, és a vasgerendától a vasbeton szerkezetig vezet.

A vasbeton szerkezet felületes szemléletben, vertikális-horizontális szigorával az Ókeresztény lelkiesség újraéledésének látszatát keltheti. Azonban ez a szüksézává tagoltság a vasbeton legprimitívebb alkalmazásából született.

A templomépítő előtt sohasem lebeghetett csupán anyagi értelmű szempont. Nem egy helyiség, melyben meghatározott számú

ember imádkozhat, énekelhet, volt csak a feladat, hanem elsősorban *Isten templomát* kellett felépíteni. Tehát a szükségszerű materiális aktus mindig misztikus célnak volt alárendelve.

Ezzel elértünk a ma templomának, a vasbeton templomnak archimedesi pontjáig.

Vajjon képes-e a darvinista evolucionizmus észszerűségein nevelt kor tomista elemek jegyében alkotni?

El Európában egy keresztény elit, működik egy expanzív erejű katolicizmus, amely magáénak mondhatja Európa szellemi fölényét. S amint *Jacques Maritain* ajkán nem anakronizmus a tomista filozófia, úgy nem korszerűtlen az észlény misztikus magatartása ott, ahol az értelme gyenge szálai csak tapogatóznak. Ahol csupán rendszereket állíthat fel, melyek pusztá létükkel mérnek csapást alkotójukra.

A misztikus értelmű vasbeton templom megszületéséhez a kor feleszmélése szükséges. Ez azonos a szellem és az anyag tisztulásával. Az anyag tisztulási folyamata a szellem tisztulásának függvénye.

Korunk civilizációs és kulturális alaptörvénye bennfoglaltatik a jó vasbeton ház lényegében: „Nincs felesleges atom a szerkezetben“.

Ennek megvalósítása, — az egyéni képzeletvilág alárendelése az anyaggal szemben, — megköveteli az alkotó magasrendű alázatát, anyaga és maga az alkotás iránt.

E tétel, és hogy a templom építésénél a materiális aktus misztikus célnak van alárendelve, összetevőkként eredményezik a jó vasbeton templomot.

A templomnak a legmodernebb, — legaktuálisabb statikai szerkezetnek kell lennie. Tehát a húzó-nyomó erőket szétválasztó torzfelületés boltozású térnek, melynek burkolása és díszítése, egész belsősége a kor csúcseredményeit csoportosítja.

Magyarországról szólva, ahol az anyagi erők hiánya miatt a vasbeton építészet még gyermekkorát éli, meg kell elégedni a legprimitívebb hibák kiküszöbölésével. Magában a templomépületben fellépő farizeusság a nálunk még uralmon lévő vertikális-horizontális tagoltságú szerkezet „malter-architektúrával“ való elbujtatása. (A szögleteknek habarccsal való „boltíves kiképzése“ stb.) A templom, képző és iparművészet körébe eső alakításánál hasonló „elvek“ kiküszöbölése szükséges.

Nem lehet szempont a nép tetszése vagy nem-tetszése. Hiszen a kultúrának — vétkes mulasztások folyamányaként — csak igen kevesek részesei. A templom önmagában is nevelő hatású, tehát nem épülhet abban a fázisban lemaradt kultúrnívóban, amiben a nép él.

Szükséges, hogy a templomépítő mesterek *azonos katolikus világnézetben és azonos művészeti hitvallásban* összeforrt emberek legyenek, kik átérzik a templomépítés tulajdonképeni lényegét.

Z. Gács György.